

РОЗДІЛ 2 ПОЧАТКОВА ОСВІТА

УДК 378.091.31.041:172

DOI <https://doi.org/10.32782/apv/2022.4.9>

Володимир АНТОНЮК

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти, Волинський національний університет імені Лесі Українки, просп. Волі, 13, м. Луцьк, Волинська обл., Україна, 43025
ORCID: 0000-0002-6080-8728

Оксана ЯСТРУБ

кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри теорії і методики початкової освіти, Волинський національний університет імені Лесі Українки, просп. Волі, 13, м. Луцьк, Волинська обл., Україна, 43025
ORCID: 0000-0003-4354-668X

Бібліографічний опис статті: Антонюк, В. (2022), Яструб, О. (2022). Самостійна робота у процесі підготовки студентів до викладання громадянської та історичної освітньої галузі в початковій школі. *Acta Paedagogica Volynienses*, 4, 54–60, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2022.4.9>

САМОСТІЙНА РОБОТА У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ДО ВИКЛАДАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ТА ІСТОРИЧНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

У статті розкривається потенціал завдань самостійної роботи для узагальнення та систематизації знань студентів із освітнього компонента «Методика навчання громадянської та історичної освітньої галузі». Актуальність проблеми обумовлена упровадженням змішаного навчання, відповідно до якого значна частина навчального матеріалу відводиться на самостійне опрацювання. Тому завдання самостійної роботи мають бути сплановані, чітко сформульовані, зрозумілі для виконання студентами.

Мета статті полягає в обґрунтуванні змісту самостійної роботи студентів у процесі вивчення курсу «Методика навчання громадянської та історичної освітньої галузі». Досягненню мети спряло розв'язання низки завдань: 1) уточнити сутність поняття «самостійна робота студентів»; 2) виявити потенціал самостійної роботи для узагальнення та систематизації знань студентів з освітнього компонента «Методика навчання громадянської та історичної освітньої галузі».

Відзначено, що самостійна робота є логічним продовженням аудиторних занять й організовується паралельно з ними; допомагає майбутнім фахівцям успішно навчатися, розвивати ініціативу, сприяє фізичному, розумовому, естетичному вихованню, задовольняє їхні освітні запити та спрямовує їхню активність на творчу корисну діяльність.

Самостійну роботу визначено як одну з форм навчання з певного освітнього компонента, яка організовується викладачем в позааудиторний час з використанням різних засобів (підручники, посібники, Інтернет-мережі, платформи) та спрямована на узагальнення, систематизацію й виявлення рівнів знань студентів з цього освітнього компонента; виховання самостійності, самоорганізованості, самоконтролю, самопрезентації та інших їхніх особистісних якостей.

Поглибленню знань програмового матеріалу з методики навчання громадянської та історичної освітньої галузі сприяє використання різних видів завдань самостійної роботи. Запропоновано тематику завдань для самостійної роботи студентів з вказаного освітнього компонента.

Ключові слова: самостійна робота, професійна підготовка, майбутні учителі початкової школи, громадянська та історична освітня галузь.

Volodymyr ANTONIUK

Candidate of Pedagogic Sciences, Associate Professor at the Department of General Pedagogy and Preschool Education, Lesya Ukrainka Volyn National University, 13 Voli Ave, Lutsk, Ukraine, 43025
ORCID: 0000-0002-6080-8728

Oksana YASTRUB

Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer at the Department of Theory and Methodology of Primary Education, Lesya Ukrainka Volyn National University, 13 Voli Ave, Lutsk, Ukraine, 43025

ORCID: 0000-0003-4354-668X

To cite this article: Antoniuk, V. (2022), Yastrub, O. (2022). Samostiina robota u protsesi pidhotovky studentiv do vykladannia hromadianskoi ta istorychnoi osvitnoi haluzi v pochatkovii shkoli [Independent work in the process of preparing students for teaching civics and historical education in primary school]. *Acta Paedagogica Volynienses*, 4, 54–60, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2022.4.9>

INDEPENDENT WORK IN THE PROCESS OF PREPARING STUDENTS FOR TEACHING CIVIC AND HISTORICAL EDUCATION IN PRIMARY SCHOOL

The article reveals the potential of independent work tasks for the generalization and systematization of students' knowledge from the educational component «Methodology of teaching civic and historical educational field». The urgency of the problem is due to the introduction of mixed learning, according to which a significant part of the educational material is allocated for independent study. Therefore, the tasks of independent work must be planned, clearly formulated, and understandable for students to perform.

The purpose of the article is to substantiate the content of students' independent work in the process of studying the course «Methodology of teaching civic and historical education». Achieving the goal was achieved by solving a number of tasks: 1) to clarify the essence of the concept of «independent work of students»; 2) to reveal the potential of independent work to generalize and systematize students' knowledge from the educational component «Methodology of teaching in the civic and historical field of education».

It is noted that independent work is a logical continuation of classroom classes and is organized in parallel with them; helps future specialists to study successfully, develop initiative, promotes physical, mental, and aesthetic education, satisfies their educational needs and directs their activity to creative and useful activities.

Independent work is defined as one of the forms of learning from a certain educational component, which is organized by the teacher outside classroom time using various tools (textbooks, manuals, Internet networks, platforms) and is aimed at summarizing, systematizing and identifying the levels of knowledge of students from this educational component; education of independence, self-organization, self-control, self-presentation and other personal qualities.

The use of various types of independent work tasks contributes to the deepening of knowledge of the program material on the teaching methodology of the civic and historical educational field. Subjects of tasks for independent work of students from the specified educational component are proposed.

Key words: *independent work, professional training, future primary school teachers, civic and historical education branch.*

Актуальність проблеми. Актуальним завданням сучасної освіти є формування інтелектуально й соціально компетентної особистості, здатної самостійно й творчо мислити, діяти, застосовувати набуті знання в нестандартних ситуаціях та здатної до самоосвіти протягом всього життя. Особливий акцент у цьому контексті зроблено на професійній підготовці майбутнього вчителя початкової школи, поштовхом до особистісного самовдосконалення якого є його самостійна робота. Саме у самостійній діяльності студентів проявляються мотивація, цілеспрямованість, а також самоорганізованість, самостійність, самоконтроль та інші їхні особистісні якості. Окреслена проблема актуалізується також уведенням дистанційного та змішаного навчання, оскільки значну частину навчального матеріалу студенти мають опрацювати самостійно.

У зв'язку зі всесвітньою пандемією Міністерство освіти і науки України запропонувало закла-

дам вищої освіти поступово перейти до змішаного навчання. В умовах карантинних обмежень звичні види занять потрібно трансформувати у форми взаємодії суб'єктів навчання, що можуть здійснюватися синхронно та асинхронно, а також в організовану самостійну роботу студента. До онлайн-навчання змусило також широкомасштабне вторгнення росії на територію України. Відповідно до цього педагог мав відійти від традиційних форм організації навчання і спланувати пізнавальну діяльність студентів аудиторно з безпосередньою участю викладача і студентів (контактні години) та через опосередковану взаємодію засобами онлайн-технологій. З огляду на це, важливим у процесі професійної підготовки майбутніх педагогів є підбір чітких, творчо й особистісно орієнтованих завдань для самостійної роботи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням організації самостійної роботи студентів приділяли увагу О. Бережна, І. Гуменюк,

Л. Каськова, Г. Кемінь О. Нестеренко, Т. Ситнік, І. Шимко, О. Хміль, Д. Хміль, К. Ярославцева та ін. Так, Т. Ситнік детально аналізує специфіку організації самостійної роботи студентів в умовах карантинних обмежень, акцентуючи увагу на характері змішаного навчання студентської молоді, що дає змогу викладачеві поєднувати аудиторні заняття з онлайн-діяльністю, визначити переваги й недоліки окремих видів самостійної (Ситнік, 2021). Уже І. Гуменюк вивчає системно-синергетичний аспект самостійної роботи з вивчення української мови за професійним спрямуванням, визначаючи чотири основні етапи її організації та аргументуючи синергетичні аспекти системи самостійної роботи майбутніх фахівців педагогічної галузі (профілізація її змісту, корекція системи оцінювання і термінів виконання залежно від виду підсумкового контролю, вибір форм виконання) (Гуменюк, 2022). Поряд з цим, менше уваги вчені акцентують на організації самостійної роботи майбутніх учителів у процесі викладання громадянської та історичної освітньої галузі в початковій школі.

Мета статті полягає в обґрунтуванні змісту самостійної роботи студентів у процесі вивчення курсу «Методика навчання громадянської та історичної освітньої галузі». Досягненню мети спрямо розв'язання низки завдань: 1) уточнити сутність поняття «самостійна робота студентів»; 2) виявити потенціал самостійної роботи для узагальнення та систематизації знань студентів з освітнього компонента «Методика навчання громадянської та історичної освітньої галузі».

Виклад основного матеріалу дослідження. Однією з форм навчання в закладі вищої освіти, поряд з навчальними заняттями, індивідуальними завданнями та практичною підготовкою є самостійна робота студентів. У «Положенні про організацію навчального процесу на першому (бакалаврському) та другому (магістерському) рівнях у Волинському національному університеті імені Лесі Українки» самостійну роботу студента подано як основний засіб оволодіння навчальним матеріалом у вільний від обов'язкових навчальних занять час. У документі зазначено, що «викладач визначає зміст самостійної роботи, узгоджує її з іншими видами навчальної діяльності, розробляє методичні засоби проведення поточного та підсумкового контролю, здійснює діагностику якості

самостійної роботи студента, аналізує її результати» (*Положення про організацію навчального процесу на першому (бакалаврському) та другому (магістерському) рівнях у Волинському національному університеті імені Лесі Українки 2020, с. 8*).

Самостійна робота виступає логічним продовженням аудиторних занять й організовується паралельно з ними. Вона допомагає майбутнім фахівцям успішно навчатися, розвивати ініціативу, сприяє фізичному, розумовому, естетичному вихованню, задовольняє їхні культурні запити та спрямовує їхню активність на творчу корисну діяльність (Смалько, 2014, с. 76). В основі самостійної роботи – самостійність студентів, як здатність не лише вирішувати поставлені перед ними завдання у процесі навчання, а й ставити нові креативні цілі, стає ініціативною і має потребу приймати і здійснювати власні рішення. У цьому контексті, нам імпонує думка С. Шаварова, про те, що самостійна робота студентів має свою специфіку та включає допомогу з боку викладача (Шаваров, 2008).

Традиційно самостійна робота студентів займає значний обсяг у процесі професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи. Широкі можливості самостійно опрацьовувати матеріал та удосконалювати знання надають підручники, словники, довідники, комп'ютерні та мультимедійні технічні засоби, мережа Інтернет. Однак, значимою є роль викладача в організації та керівництві самостійною роботою студентів, який має сформулювати здатності студента правильно організувати власну самостійну роботу та користуватись різними джерелами інформації в процесі її виконання.

Отже, самостійна робота – це одна з форм навчання з певного освітнього компонента, яка організовується викладачем в позааудиторний час з використанням різних засобів (підручники, посібники, Інтернет-мережі, платформи) та спрямована на узагальнення, систематизацію й виявлення рівнів знань студентів з цього освітнього компонента; виховання в них самостійності, самоорганізованості, самоконтролю, самопрезентації та інших особистісних якостей.

К. Ярославцева зазначає, що для організації самостійної роботи фахівців може бути ефективною використана «модель Уоллеса», яка включає наступні компоненти (Ярославцева, 2020) (рис. 1).

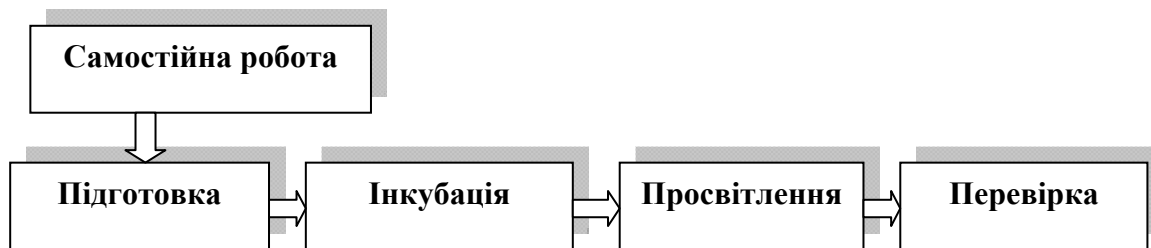

Рис. 1. Компоненти самостійної роботи за «моделлю Уоллеса»

Як засвідчує аналіз рисунку 1, модель самостійної роботи Уоллеса, яку детально аналізує К. Ярославцева, передбачає реалізацію таких компонентів як: підготовка: формулювання завдання та початкові спроби його вирішення; інкубація: відволікання від завдання і переключення на інший предмет; просвітлення: інтуїтивне проникнення в суть завдання; перевірка: випробування або реалізація рішення (Ярославцева, 2020, с. 241).

Поглибленню знань програмового матеріалу з методики навчання громадянської та історичної освітньої галузі в початковій школі сприяє використання різних видів самостійної роботи студентів.

Відповідно до «Положення про організацію навчального процесу на першому (бакалаврському) та другому (магістерському) рівнях у Волинському національному університеті імені Лесі Українки», самостійна робота може включати: опрацювання теоретичних основ лекційного матеріалу; вивчення окремих тем або питань, що не розглядаються в курсі лекцій; ... систематизацію вивченого матеріалу перед іспитом та інші види роботи та ін. (Положення про організацію навчального процесу на першому (бакалаврському) та другому (магістерському) рівнях у Волинському національному університеті імені Лесі Українки 2020, с. 15).

Аналіз силабуса навчальної дисципліни «Методика навчання громадянської та історичної освітньої галузі» (3 кредити, 90 год) засвідчує цілеспрямованість підготовки студентів до викладання в початковій школі громадянської та історичної освітньої галузі. Відповідно до силабуса на самостійну роботу студентів відведено 30 години (1/3 від загальної кількості годин). З метою систематизації та узагальнення знань студентів нами запропоновано такі завдання для самостійної роботи студентів (Яструб, 2021) (табл. 1).

Отже, як засвідчує аналіз таблиці 1, завдання, спрямоване на дослідження свого походження, родоводу є продовженням змісту вивчення теми «Методика навчання змістової лінії «Людина серед людей» / «Я серед людей» у структурі освітньої галузі «Громадянська та історична освіта». Щоб сформувати в молодших школярів знання про свій родовід, генетичне дерево, у майбутнього учителя початкової школи мають бути сформовані знання про сутність генеалогічного методу та визначення родинних зв'язків. Для виконання завдання рекомендуємо студентам скористатися інтернет-сайтом зі складання генеалогічної схеми.

З метою узагальнення знань студентів з теми «Методика навчання змістової лінії «Моя культура спадщина» у структурі освітньої галузі «Громадянська та історична освіта» пропонуємо самостійно обґрунтувати традиції і свята, які шанують у родині, родинних друзів та однокласників.

Змістом курсу передбачено формування компетентностей з методики навчання змістової лінії «Моя шкільна та місцева громади», тому для самостійної роботи нами обрано виконання самостійного завдання з дослідження та презентації пам'яток культури своєї місцевості, своєї громади.

Цікавими та такими, що мотивують студентів до закріплення знань та умінь з теми «Методика навчання змістової лінії «Людина в суспільстві» / «Ми – громадяни України. Ми – європейці», є завдання типу: виявити та презентувати відомих людей своєї малої Батьківщини; дослідити і презентувати портрет Українця-патріота; дослідити та презентувати проект «Правила доброчинності. Люди – різні, але всі ми – рівні. Види дискримінації (на прикладах). Негідні (аморальні) вчинки. Як протидіяти негідним учинкам?».

З метою якісного виконання завдань самостійної роботи студенти отримували консультації від викладача, рекомендації з пошуку необ-

**Завдання для самостійного опрацювання з курсу
«Методика навчання громадянської та історичної освітньої галузі»**

№ з/п	Види завдань	К-сть годин
1	Дослідити своє походження, родовід.	2
2	Обґрунтувати традиції і свята, які шанують у родині, родинях друзів та однокласників.	2
3	Дослідити та презентувати пам'ятки культури своєї місцевості.	2
4	Дослідити та презентувати одну з історичних подій незалежної України.	2
5	Виявити та презентувати відомих людей своєї малої Батьківщини.	2
6	Дослідити і презентувати портрет Українця-патріота.	2
7	Підібрати погляди відомих людей про вислів «бути Людиною».	2
8	Скласти перелік чеснот / рис характеру, якими володіє літературний персонаж чи історична постать – представника українського народу.	2
9	Підібрати ситуації (із казок, оповідань, власного досвіду), у яких хтось зазнав образ, пояснити, як діяти в таких ситуація.	2
10	Виписати права та обов'язки людини. Установити їх взаємозалежність.	2
11	Презентувати проєкт на тему «Приватний простір і громадські місця: у чому відмінність. Правила поведінки у громадських місцях».	2
12	Підготувати есе на одну з тем: Хто такі герої (на прикладах із національної історії)? Мої герої та їхні вчинки (персонажі книжок, мультфільмів, кінофільмів, батьки, інші родичі, знайомі).	2
13	Підготувати та презентувати проєкт «Україна та її сусіди».	2
14	Підготувати проєкт на тему «Атрибути Української держави: назва, прапор, герб, гімн, столиця, офіційна державна мова, валюта».	2
15	Дослідити та презентувати проєкт «Правила доброчинності. Люди – різні, але всі ми – рівні. Види дискримінації (на прикладах). Негідні (аморальні) вчинки. Як протидіяти негідним учинкам?».	2

хідних наукових джерел з теми та інструкції щодо їх виконання. А на онлайн-зустрічах майбутні вчителі початкової школи презентували завершені завдання, аргументували свої думки з тієї чи іншої теми самостійної роботи.

Ініціативу студентів, прагнення до створення чогось нового, уміння презентувати власні досягнення розвиває використання у процесі самостійної роботи методу педагогічних проєктів. Саме проєктна діяльність ставить майбутнього вчителя в умови, коли йому потрібно спланувати власну діяльність, визначити порядок дій, необхідні засоби, проаналізувати наявність знань і умінь, якісно виконати роботу, презентувати її результати та оцінити їх, визначити недоліки та

пояснити причини, а також окреслити основні шляхи оптимізації власної роботи діяльності.

У процесі виконання різноманітних проєктів студенти дотримувалися алгоритму їх виконання (рис. 2).

Важливою у виконанні завдань самостійної роботи є рефлексія, як своєрідний підсумок усієї попередньої діяльності, як самостійно зроблений студентом висновок про узагальнення та систематизацію начального матеріалу з певної теми, його цінність для професійної діяльності. Майбутні вчителі початкової школи здійснювали самоаналіз завдань самостійної роботи, висловлювали думки щодо труднощів, які виникали в ході їх виконання.

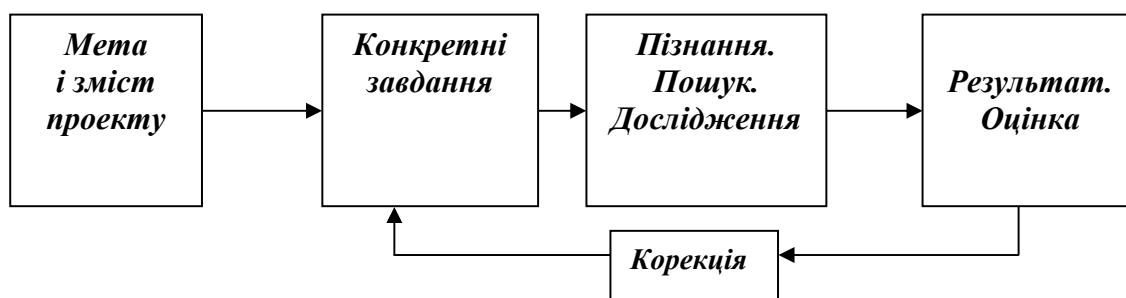

Рис. 2. Алгоритм проєктної діяльності

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, значний потенціал професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи до навчання молодших школярів громадянської та історичної освітньої галузі містить самостійна робота, яку визначаємо як одну з форм навчання студентів з певного освітнього компонента, що організовується викладачем в позааудиторний час з використанням різних засобів (підручники, посібники, Інтернет-мережі, платформи) та спрямована на узагальнення, систематизацію й виявлення рівня знань з цього освітнього компонента; виховання самостійності, самоорганізованості, самоконтролю, самопрезентації та інших особистісних якостей. Самостійна робота студентів передба-

чає стійку ефективну суб'єкт-суб'єктну взаємодію викладача й студента. Доцільна й правильно організована самостійна робота сприяє ефективному формуванню в майбутнього вчителя загальних та фахових компетентностей загалом та компетентностей викладання в початковій школі громадянської та історичної освітньої галузі зокрема.

Проведене дослідження не претендує на вичерпний аналіз проблеми. Ґрунтовного дослідження потребують питання пов'язані з визначенням та апробацією ефективних форм та методів перевірки виконання самостійної роботи майбутніх учителів у процесі їх професійної підготовки до викладання громадянської та історичної освітньої галузі в початковій школі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гуменюк І. Самостійна робота студентів з вивчення української мови за професійним спрямуванням: системно-синергетичні аспекти. *NewInception*, 2022 (3–4(5–6)). С. 52–61. <https://doi.org/10.5281/zenodo.5972371>
2. Положення про організацію навчального процесу на першому (бакалаврському) та другому (магістерському) рівнях у Волинському національному університеті імені Лесі Українки: https://ed.vnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/11/28Polozhennya_pro_org_anizatsiyu_navch._pr_otsesu_u_VNU_%D1%80%D0%B5%D0%B4.pdf
3. Ситнік Т. Організація самостійної роботи студентів в умовах карантинних обмежень. *Молодь і ринок*. № 2(188), 2021. С. 43–48 : <http://mir.dspu.edu.ua/issue/view/13965/7475>
4. Смалько О. Позааудиторна виховна робота як чинник професійноособистісного становлення майбутніх фахівців. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Педагогічні науки*. 2014. № 8. С. 76–80.
5. Хміль О. В., Каськова Л. Ф., Хміль Д. О., Колот Е. Г., Бережна О. Е. Солошенко Ю. І. Методи організації самостійної роботи в сучасному навчанні студентів. *Іноваційні технології в організації самостійної роботи студентів медичних освітніх закладів* : матеріали навч.-наук. конф. з міжнар. участю. м. Полтава, 23 березня 2017 р. С. 176–177.
6. Шаваров С. В. Поняття самостійної роботи та її ознаки. <https://www.sportpedagogy.org.ua/html/journal/2008-02/08ssvaia.pdf>
7. Ярославцева К. В. Самостійна робота студента в процесі вивчення іноземної мови. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2020. Вип. 30. С. 193–198. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/461/1.pdf>
8. Яструб О. О. Методики навчання громадянської та історичної освітньої галузі : силабус навчальної дисципліни для студентів спеціальності 013 «Початкова освіта». Луцьк. 2021. 17 с.

REFERENCES:

1. Gumenyuk I. (2022) Samostiyna robota studentiv z vivchennya ukraïnskoï movi za profesiynim spryamuvanniam: sistemno-sinergetichni aspekti [Independent work of students on learning the Ukrainian language in a professional direction: systemic and synergistic aspects]. *NewInception*, (3–4(5–6)), pp. 52–61. <https://doi.org/10.5281/zenodo.5972371> (in Ukrainian).
2. Polozhennya pro organizatsiyu navchalnogo protsesu na pershomu (bakalavrskomu) ta drugomu (magisterskomu) rivnyakh u Volynskomu natsionalnomu universiteti imeni Lesi Ukraïнки (2020) [Regulations on the organization of the educational process at the first (bachelor's) and second (master's) levels at Lesya Ukrainka Volyn National University]: https://ed.vnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/11/28Polozhennya_pro_org_anizatsiyu_navch._pr_otsesu_u_VNU_%D1%80%D0%B5%D0%B4.pdf (in Ukrainian).
3. Sitnik T. (2021) Organizatsiya samostiynoï roboti studentiv v umovakh karantinnikh obmezhen [Organization of students' independent work under quarantine restrictions]. *Molod i rinok*, no. 2(188), pp. 43–48 : <http://mir.dspu.edu.ua/issue/view/13965/7475> (in Ukrainian).
4. Smalko O. (2014) Pozaauditorna vikhovna robota yak chinnik profesiynooobistisnogo stanovlennya maybutnikh fakhivtsiv [Extracurricular educational work as a factor in the professional and personal development of future specialists].

Naukoviy visnik Skhidnoevropeyskogo natsionalnogo universitetu imeni Lesi Ukraïнки. Pedagogichni nauki. No. 8, pp. 76–80. (in Ukrainian)

5. Khmil O. V., Kaskova L. F., Khmil D. O., Kolot Ye. G., Berezhna O. Ye. Soloshenko Yu. I. (2017) Metodi organizatsii samostiynoi roboti v suchasnomu navchanni studentiv [Methods of organizing independent work in modern student education]. *Inovatsiyni tekhnologii v organizatsii samostiynoi roboti studentiv medichnikh osvithnikh zakladiv* : materiali navch.-nauk. konf. z mizhnar. uchastyu. m. Poltava, 23 berezhnya 2017 r, pp. 176–177. (in Ukrainian)

6. Shavarov S. V. (2008) Ponyattya samostiynoi roboti ta ii oznaki [The concept of independent work and its features] <https://www.sportpedagogy.org.ua/html/journal/2008-02/08ssvaia.pdf> (in Ukrainian)

7. Yaroslavtseva K. V. (2020) Samostiyna robota studenta v protsesi vivchennya inozemnoi movi [Independent work of a student in the process of learning a foreign language]. *Naukoviy visnik Uzhgorodskogo natsionalnogo universitetu*, vol 30, pp. 193–198 : <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/461/1.pdf> (in Ukrainian)

8. Yastrub O. O. (2021). Metodiki navchannya gromadyanskoyi ta istorichnoyi osvitnoyi galuzi [Teaching methods of the civic and historical educational field: syllabus of the academic discipline for students of specialty 013 «Elementary education»] : silabus navchalnoyi disciplini dlya studentiv specialnosti 013 «Pochatkova osvita». Luck. 17 p. (in Ukrainian).